

Geweld op school: pleidooi voor een realistisch en zorgzaam beleid¹

Gie Deboutte

1. Aanzet voor een zorgzaam schoolbeleid

Een beleid inzake schoolgeweld

Zoals de hele samenleving heeft ook het onderwijs te maken met geweld. Niemand die dit ontkent. Het geweld binnen scholen heeft vele oorzaken en vele gezichten. Wat we zeker niet uit het oog mogen verliezen is dat het geweldprobleem in onze Vlaamse scholen al bij al beperkt blijft. Wat niet betekent dat het voor de scholen en de personen die er rechtstreeks mee te maken krijgen geen ernstig probleem is. Het leed dat geweld veroorzaakt, treft mensen diep en valt ook daarom niet goed te praten. Geweld ondermijnt de persoonlijke ontwikkeling, het welbevinden en het ook gezamenlijke recht op vrijheid en geluk. Geweld verpest relaties en haalt de groepssfeer onderuit. Het leed herstellen, vergt veel tijd en menselijke inzet. En dan nog is er geen garantie voor succes.

Een schoolbeleid voeren om geweldproblemen terug te schroeven of te voorkomen doet men niet door uitsluitend op de regels te wijzen of streng te straffen en al evenmin door zich enkel maar toe te spitsen op het (potentiële) slachtoffer. Men moet goed voor ogen houden waar men naartoe wil en wat men wil bereiken? Een goed preventie- en remediërend beleid moet ook aansluiten bij het schoolspecifieke pedagogische project. Zonder duidelijke en toetsbare doelen blijft elk beleid in het ijle hangen en lukt het niet om de rust, de veiligheid en het vertrouwen bij alle betrokkenen te herstellen. Omdat een groot en stevig draagvlak nodig is, moeten de verschillende partijen samenwerken. Wat betekent dat scholen de betrokkenheid moeten zoeken van de schoolleiding, de leraren, de opvoeders, de leerlingen, de ouders, het CLB en de eventuele buitenschoolse partners om tot visieontwikkeling, doelbepaling, het uittekenen en uitvoeren van een strategie en de evaluatie van het hele gebeuren te komen. Pesten en geweld duurzaam voorkomen lukt enkel met een volgehouden beleid. Scholen die de aandacht laten verslappen, krijgen al snel de rekening gepresenteerd.

De uitbouw van een preventief en remediërend beleid hangt ook samen met de wil om het schoolgeweld zo goed mogelijk te begrijpen. Welke vormen van geweld komt men tegen? Hoe manifesteert het zich? Hoe vaak duikt het op? Waar en wanneer grijpen er incidenten plaats? Wat willen de betrokkenen ermee bereiken? Is het geweld symptomatisch voor andere zaken die fout lopen? Heeft de school of hebben leraren

---

¹ Dit artikel verscheen in het tijdschrift *Impuls voor onderwijsbegeleiding*, 39ste jg, nr.3 (jan-maart 2009), Leuven, uitg. Acco: 99-106.
Extra lectuur is te vinden op www.pesteningeweldopschool.be.

aandeel in het geweld? Welke relevante factoren kan de school bespelen? Wat ontsnapt er aan haar greep? Met welke buitenschoolse partners kan er worden samengewerkt en zo ja, op welke manier?

Verder uitdiepen

In wat volgt zullen we een poging doen om het schoolgeweld wat beter te begrijpen. We reiken een definitie aan en verkennen zowel de normaliteit als het ontoelaatbare van dit fenomeen. We gaan na hoe het schoolgeweld preventief en remediërend kan worden aangepakt en vragen ons af hoe kinderen en jongeren kunnen worden aangespoord tot een respectvolle en geweldarme houding. Met dit laatste stoten we door tot de kern van het opvoedingsvraagstuk dat aan het geweldthema gekoppeld is. Hier verduidelijken we de meerwaarde die het werken aan verbondenheid kan bieden.

2. Geweld op school: een realiteit met vele gezichten

Binnen de schoolomgeving gebeuren er dagelijks vooral kleine geweldincidenten. Schoolgeweld is heel divers van aard en kan uitgaan van leerlingen, leraren en in sommige gevallen ook van het schoolsysteem. Af en toe zijn het de ouders die zich gewelddadig gedragen en in bepaalde gevallen krijgt de school te maken met geweld dat van buitenaf is komen binnenvallen.

Leerlingengeweld

Kleuterjuffen krijgen wellicht het meest te maken met kinderen die hun boosheid en agressie onmiddellijk uiten. Logisch, want heel jonge kinderen moeten nog leren om hun agressie gepast te hanteren. Zij moeten nog leren welk gedrag er door de beugel kan en hoe problemen best worden aangepakt. Het gevoelsalfabet van kleuters is bovendien nog verre van ontwikkeld en juist daarom worden heel wat emoties geuit via boosheid, angst en verdriet.

Jonge kinderen zullen hun agressie, woede en frustraties sneller en op een meer zichtbare manier tonen. Oudere kinderen en adolescenten zijn al rijker toegerust en beseffen beter dat geweld in de meeste gevallen niet wordt aanvaard. Het zorgt er voor dat het geweld afneemt en subtielere vormen aanneemt. Bij meisjes uit het geweld zich vaker indirect (uitsluiten, roddelen, negeren) en is er meer sprake van 'naar binnen gericht' probleemgedrag. Zelfverminking komt bij meisjes (10%) duidelijk vaker voor dan bij jongens (4%). Voor depressie geldt het zelfde want ook hier zijn adolescentenmeisjes de belangrijkste risicogroep.

Jongens duiken vaker op in de statistieken over het naar buiten gericht probleemgedrag zoals geweldpleging tegen anderen, vandalisme of ander delinquent gedrag. Binnen de school beperkt het meeste 'gewelddadige' gedrag zich tot het min of meer brutaal overschrijden van de schoolafspraken en –regels. Door bijvoorbeeld aanhoudend de lessen te storen, gemaakte afspraken niet na te leven, verbaal agressief te zijn of zich schuldig te maken aan pestgedrag stellen de ordeverstoorders zowel hun leerkracht(en),

hun medeleerlingen en het schoolsysteem op de proef. Zeker als het blijft duren, tast dit gedrag het persoonlijk functioneren aan en zorgt het voor negatieve stress en onveiligheidsgevoelens.

Nicole Vettenburg situeert geweldpleging binnen de vier categorieën van antisociaal gedrag. Het gaat dan met name om (a) schoolnormoverschrijdend gedrag, (b) statusdelicten zoals spijbelen en van huis weglopen, (c) delinquent gedrag en (d) fysiek geweld. Fysieke geweldpleging ervaren we in onze cultuur als een van de meest ingrijpende vormen van geweld.

Met de technologische vooruitgang zijn er enkele nieuwe vormen van geweld bijgekomen. Internet en gsm zijn bij jongeren een erg geliefd middel om sociale contacten te onderhouden. Ze kunnen natuurlijk ook worden misbruikt. Vandaar nieuwe fenomenen zoals cyberbullying (pesten via nieuwe media) en happy slapping (filmen van gevechten of vernederende taferelen om die nadien op het internet te verspreiden). Het feit dat dader en slachtoffer elkaar niet noodzakelijk hoeven te kennen en elkaar niet rechtstreeks in de ogen kunnen kijken, zorgt er voor het geweld dat hier wordt ontplooid nog harder kan aankomen. Het is in veel gevallen ook een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer.

Leraren en schoolgeweld

In een minderheid van de gevallen durft het schoolgeweld wel eens uitgaan van de leerkrachten. Zo bracht het enige, grootschalige onderzoek rond pesten (Stevens en Van Oost, 1994) dat Vlaanderen tot nu toe telt aan het licht dat leraren in 6% van de gevallen worden aangeduid als de centrale pestkoppen. Was fysiek geweld door leerkrachten vroeger nog acceptabel, vandaag is dat absoluut niet meer het geval. Toch zijn er situaties waarin een kleine minderheid van het pedagogisch personeel naar geweld grijpt om de eigen positie te kunnen handhaven. Het etaleren van brute autoriteit of het vakkundig neerhalen van leerlingen zijn handelingswijzen die onder geen beding getolereerd mogen worden. Dit gedrag heeft geen enkele pedagogische waarde, is buitengewoon kwetsend en zorgt voor extreme stress binnen een groep. Mensen die naar deze middelen grijpen, staan bijzonder zwak en hebben nood aan steun en begeleiding. Ze beseffen niet dat hun gedrag dubbel kwetsend is en er enkel toe bijdraagt dat er tussen de leerlingen nog meer spanningen worden opgeroepen.

Geweld vanwege het schoolsysteem

Een school kan zich niet schuldig maken aan fysiek geweld. Scholen kunnen zich echter wel bezondigen aan 'institutioneel geweld'. Wat betekent dat het schoolsysteem zo in elkaar kan zitten dat leerlingen minstens figuurlijk geweld wordt aangedaan. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een selectief inschrijvingsbeleid. Of wanneer er binnen de school met verschillende maten en gewichten wordt gewerkt. Als slachtoffers van schoolgeweld in de kou blijven staan, verzuimt de school een deel van haar verantwoordelijkheid en nemen de onveiligheidsgevoelens bij de leerlingen toe. Competitiegerichte scholen met een zwak uitgebouwde leerlingenbegeleiding werken

pestgedrag in de hand. Een strenge, repressieve en in sommige gevallen zelfs vernederende aanpak van pesten en geweld op school zorgen er ongewild voor dat geweldplegers niet uit hun problematisch handelingspatroon (machtsmisbruik, dominantie, vernederen) stappen.

Warme, goed gestructureerde en leerlingengerichte scholen bieden anderzijds het beste preventieve antwoord op allerlei vormen van probleemgedrag. Leerlingen die de school ervaren als een noodzakelijk 'goed' omdat ze er iets te vertellen hebben en kunnen terugvallen op betrokken opvoeders, enthousiaste vakdeskundigen stellen duidelijk minder problemen. Integendeel, zij maken hun leerkrachten enthousiast en stimuleren hen om, ook bij hen, het onderste uit de kan te halen.

3. Geweld op school: geen reden tot paniek

Alle Vlaamse basis- en middelbare scholen hebben te maken met geweldsituaties. Helaas kan niemand de omvang van schoolgeweld becijferen. Bij gebrek aan een duidelijke definitie en een systematische, uniforme registratie is het onmogelijk om hierover een exacte uitspraak te doen. Wel vallen er hier en daar wat indicatieve cijfers te rapen. Volgens Het Laatste Nieuws van 25 april 2008 registreerde de politie het voorafgaande jaar ongeveer 3500 PV's in verband met schoolgeweld. Naar verluidt ging het om een stijging van 15% ten opzichte van 2006. Die stijging is eerder het gevolg van een meer nauwgezette registratie door de in dat jaar opgerichte 'aanspreekpunten schoolgeweld' (per politiezone), zoals die door ex-minister van binnenlandse zaken, P. Dewael, via een ministeriële omzendbrief (PLP41, *Belgisch Staatsblad*, 7 juli 2006) werd bevolen. Een andere informatiebron is het Steunpunt Grensoverschrijdend Gedrag. Deze organisatie ontving in 2005 welgeteld drie (!) klachten over antisociaal gedrag van leerlingen ten opzichte van leraren. Een derde bron is afkomstig van het departement onderwijs: jaarlijks worden er ongeveer vijftig aangiften gedaan van arbeidsongevallen die het gevolg zijn van agressie ten aanzien van leerkrachten. Ten slotte herinneren we nog even aan de vaststelling dat jaarlijks ongeveer vijf procent van de Vlaamse schoolgaande jeugd op een zeer ernstige manier wordt gepest. Omgerekend gaat het om meer dan vijftigduizend leerlingen voor wie school lopen absoluut geen pretje is. Dit getal maakt duidelijk dat vooral de leerlingen te leiden hebben onder schoolgeweld.

Geweld en andere vormen van probleemgedrag binnen de schoolomgeving zullen we tot op zekere hoogte moeten leren aanvaarden. Ruzies, conflicten en uitingen van geweld maken deel uit van het (samen)leven. Wie er rekening mee houdt dat dagelijks ongeveer 1.110.000 leerlingen en iets meer dan 100.000 leerkrachten verplicht en intens met elkaar moeten samen leven en werken, zal onder ogen moeten zien dat hun onderlinge contacten niet altijd vlekkeloos kunnen verlopen. De diversiteit (geslacht, leeftijd, competenties, culturele en sociale achtergrond, religie, taal, ...) binnen de schoolpopulatie is zo groot, dat het heel wat oefening vraagt om daarmee te leren omgaan. Vergeten we bovendien niet dat elke school ook leerlingen telt voor wie het schoolgebeuren geen succesverhaal is. Een aantal jongeren is gedemotiveerd. We moeten onder ogen zien dat het schoolstelsel voor een aantal onder hen niet het ideale kader is om te leren en vaardigheden te ontwikkelen. De verlengde leerplicht (tot achttien jaar) en aangescherpte

spijbelaanpak zorgen er voor dat er nu leerlingen op school zitten die vroeger al lang hadden afgehaakt. Nu zitten sommige leerlingen hun schooltijd uit zonder dat er sprake is van enige motivatie.

De ontwikkelingsfasen en -taken die kinderen en jongeren tijdens hun schooltijd doormaken, helpen op hun beurt heel wat incidenten of conflicten verklaren. Het sociale oefenveld dat de school is, biedt hen de kans om op zoek te gaan naar hun eigen identiteit. Conflicten, ruzies en grensoverschrijdend gedrag illustreren dat leerlingen niet bij de pakken blijven zitten. Ze komen op voor zichzelf, leren omgaan met macht en verlies, verliezen zich soms door toedoen van groepsdruk, experimenteren met nieuwe en soms extravagante identiteiten, wagen zich aan handelingen die door hun opvoeders worden afgekeurd... Het gaat om een complex leerproces dat de meeste jongeren zonder al te veel kleerscheuren doorworstelen en dat hen in menig opzicht verrijkt. Hoeveel leerkrachten kijken er relativerend terug op hun eigen 'dwaze' jeugdijaren en gaan zich juist daardoor milder of gepaster opstellen?

Voor tien tot vijftien procent van de leerlingen is het grensoverschrijdende gedrag niet louter leeftijdsgebonden. Bij hen is de situatie minder geruststellend. Het valt op dat de meeste jongeren die op school aanhoudend brokken maken (ook voor zichzelf) nog heel wat andere lasten te dragen hebben die hun jonge schouders niet (langer) kunnen dragen. Zeker bij hen is duidelijk te zien dat hun problematische gedrag niet zomaar uit de lucht komt vallen. In veruit de meeste gevallen is hun soms ook gewelddadige gedrag een krachtig signaal dat vooral hun onvermogen tot uiting brengt. De gedragsproblematiek van deze jonge mensen zit verstrikt in een kluwen van leermoeilijkheden, sociaal-emotionele problemen, relationele moeilijkheden (vooral thuis maar ook op school) en/of maatschappelijke uitsluiting. Wil men hier uit de problemen geraken, dan zal men zijn pijlen niet enkel mogen richten op het probleemgedrag van de leerling maar des te meer op alle bereikbare factoren die zijn of haar levenslot concreet bepalen.

4. Geweld op school: op zoek naar een definitie

Gewelddefinities

De Wereldgezondheidsorganisatie hanteert een brede definitie van geweld en spreekt van *'het intentioneel aanwenden van of dreigen met fysieke of psychologische macht of kracht, ten aanzien van zichzelf, een andere persoon of tegen een groep of gemeenschap en wel zo dat er sprake is van of een reële kans bestaat op het toebrengen van kwetsuren, de dood, psychologische schade, een problematische ontwikkeling of deprivatie'*².

Vettenburg en Huybregts spreken echter van antisociaal gedrag en definiëren het als volgt: *'Geweld of antisociaal gedrag heeft betrekking op het hele spectrum van verbale of non-verbale interacties tussen personen die in of rond de school actief zijn, waarbij sprake is van daadwerkelijke of vermeende kwalijke bedoelingen die psychische,*

---

² Cf. fi-006: www.health.fi/connect.

lichamelijke of materiële schade of letsel toebrengen aan personen of objecten in of rond de school en waarbij formele of informele gedragsregels geschonden worden.’³

Agressie en geweld: niet hetzelfde

Geweld, agressie, anti-sociaal gedrag, ... hoe vaak worden deze begrippen niet op een hoopje gegooid? Zet wetenschappers uit verschillende disciplines bij elkaar en ze komen er niet uit. Psychologen, criminologen, sociale wetenschappers, biologen, antropologen, ... ze kijken allemaal met hun eigen bril.

Wat mij betreft vatten we agressie bij voorkeur op als een neutraal gegeven. Het gaat om gedragsuiting die nauw samen hangt met onze overlevingsdrang, dit wil zeggen met onze behoefte naar zelfhandhaving en zelfontplooiing. Hier gaat het om een kracht die we – zelfs zonder dat we er bij moeten nadenken – aanspreken om ons letterlijk of figuurlijk te verdedigen of om op te komen voor wie we zijn, wat we willen of belangrijk vinden.

Worden we bedreigd, lukt het niet om onze plannen te realiseren, raakt men aan personen, waarden, ideeën of zaken die ons heel nauw aan het hart liggen, dan steekt een oeroude kracht in ons de kop op. Agressie is een waardevolle kracht die deel uitmaakt van het leven en van onze menselijke natuur. Ze helpt ons om te overleven en te worden wie we willen zijn. Opvoeders hebben de taak om kinderen en jongeren vertrouwd te maken met hun eigen agressie en die op een aanvaardbare manier te leren hanteren.

Want diezelfde agressie kan ook destructief worden. In dat geval mondt de strijd voor zelfbehoud en/of zelfontplooiing uit in geweld. Wat betekent dat er nu wel sprake is van gedrag dat schade berokkent en waarbij men zichzelf, anderen of zijn omgeving niet langer in zijn eigenwaarde respecteert. Fundamentele rechten worden dan met de voeten getreden en dus moeten we als opvoeders, medeburgers of samenleving wel reageren. Geweld stellen we dus gelijk aan alle vormen van destructieve agressie. Dit geweld kan zich keren tegen de eigen persoon, tegen anderen, tegen de samenleving en tegen materiële zaken (vandalisme). Een arts die een operatie uitvoert, pleegt in zekere zin ook geweld op iemands lichaam maar hier primeert een positieve intentie: het gaat er om iemands levenskansen te vergroten. Bij vechtpartijen, pestgedrag, vandalisme of ziekelijk geroddel is de intentie negatief en wil men iets om iemand zonder meer schade toebrengen. Hier is het doel allesbehalve positief.

Zinloos geweld?

Bepaalde vormen van geweld lijken zo absurd, zo disproportioneel, zo onzinnig dat we er de noemer ‘zinloos’ op kleven. Dit adjectief werkt versluisend en maakt ons blind voor wat er echt aan de hand is. Voor het slachtoffer heeft het toegebrachte geweld natuurlijk geen enkele zin. Maar wie bereid is om breder te kijken of zich te verdiepen in de drijfveren of de context van het gebeuren, zal in de meeste gevallen kunnen vaststellen dat het geweld toch een betekenis in zich draagt. Dan wordt duidelijk dat het geweld wel

---

³ Vettenburg, N. & Huybregts, I. (2001) *Onveiligheidsgevoelens en antisociaal gedrag. Een onderzoek naar de samenhang tussen de onveiligheidsgevoelens bij leerkrachten en het antisociaal gedrag bij leerlingen*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, OGJC, 5.

degelijk een bestaansreden heeft en dat het uiting geeft aan gevoelens, frustraties of een leefsituatie die roept om verandering. De uitdrukking ‘zinloos geweld’ mag ons niet verleiden tot zwart-wit denken. Goed en kwaad, dader- en slachtofferschap, schuld en onschuld liggen in de realiteit veel dichterbij elkaar dan ons lief is. De onzin van een gewelddaad zou wel eens tot in onze eigen vel kunnen snijden. Laat ons dus blijven zoeken naar de rol die wij kunnen spelen om ook het onzinnige geweld te helpen tegengaan.

Arafat Bouachabi, van ‘jong boefje’ tot jeugdwerker

Arafat Bouachabi (33) heeft het hele parcours van open en gesloten instelling tot gevangenis afgelegd. Vandaag is hij na het behalen van het diploma als begeleider werkzaam in de vzw De Eenmaking waar hij drugsgebruikers naar de hulpverlening begeleidt. (...) Bouachabi groeide op met zijn twee broers en drie zussen in een liefdevol gezin in de Gentse wijk De Brugse Poort. Wanneer het dan misgelopen is? ‘Ik ben een tijdje, zo’n drie jaar, naar het zeepreventorium in De Haan moeten gaan wegens gezondheidsproblemen. Dat was een heel leuke tijd. Maar toen ik terug was in Gent, in het zesde leerjaar, vond ik geen aansluiting meer bij de jongens van de buurt. Omdat ik verbaal niet zo sterk was, ging ik me stoer gedragen om erbij te horen. Eerst wat plagen en pesten op school. Vooral de leerkrachten moesten het ontgelden. Maar al snel kwamen sigaretten en drugs in ons leven.’ (...)

[Vanaf dan ging het van kwaad naar erger. Spijbelen, dealen, overvallen plegen...]

Ook toen de gerechtelijke politie hem na een cocaïnedaal had opgepakt en hij naar het observatiecentrum in Ruiselede werd gestuurd, was hij zich nog van geen kwaad bewust. ‘Ik vond het vooral stoer dat de gerechtelijke politie me had opgepakt en niet de gewone politie in uniform. Daarover kon ik later weer eens opscheppen.’ (...)

‘Ik kwam in een groep terecht met jongens die veel ergere dingen hadden uitgehaald. Ik leerde er van alles bij. Hoe ik een auto moest openbreken. Ook in die groep wilde ik niet onderdoen en bleef ik me stoer gedragen. Dat was niet de plaats om emotioneel te zijn of tot inkeer te komen. Je kon wel een individueel gesprek hebben waar je je verhaal kon doen, maar niemand deed dat. Om je open te stellen, heb je een veilige omgeving nodig. In Ruiselede kwam je na je gesprek weer in de groep waar de wet van de jungle gold, waar je moest vechten om je staande te houden.’ (...) ‘Pas als je ziet dat anderen, met een soortgelijk of zwaarder verleden, ook stappen doen om tot inkeer te komen, durf je zelf ook. (...) Vooral rolmodellen waren belangrijk.’ (...)

‘Het gaat erom dat je inziet dat de manier waarop je in het leven staat, naar de dingen kijkt en problemen en moeilijkheden die op je afkomen oplost, de verkeerde is. De fouten moeten benoemd worden en afgewezen. Maar er moeten ook alternatieven getoond worden. Dat kan enkel door te reflecteren, je open te stellen en te leren spreken over dingen waarmee je het moeilijk hebt. Pas dan is een gedragsverandering mogelijk.’

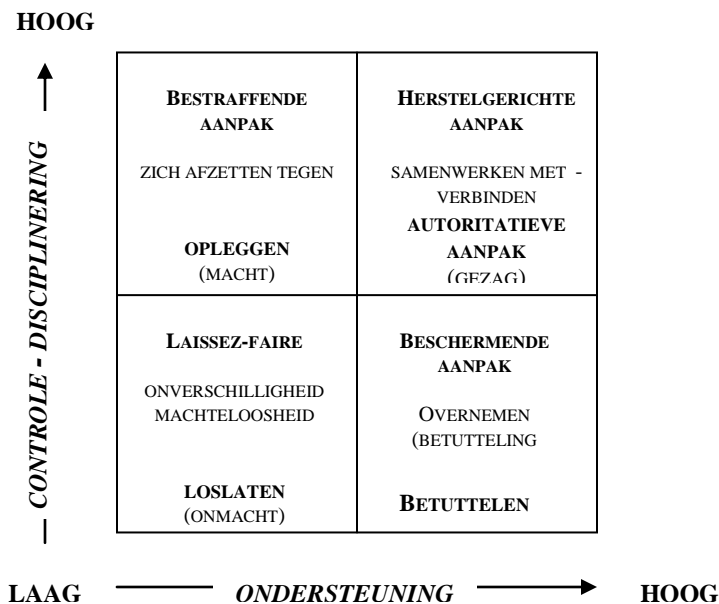
Bron: De Standaard, zaterdag 3 en zondag 4 mei 2008: 10-11.

5. Schoolgeweld aanpakken en voorkomen

Vier reactiewijzen

Scholen kunnen op meerdere manieren anticiperen of reageren op geweldsituaties. Het ‘Social Discipline Window’ van McCold en Wachtel (2002) brengt vier reactiewijzen in beeld. Bij elke manier van reageren wordt er anders omgesprongen met de dader en indirect ook met de noden van het slachtoffer en de omgeving (school, ouders, ...).

Figuur 1: ‘Social Discipline Window’ (McCold en Wachtel, 2002; Oostrik, Ruigrok en van Vroonhoven, 2005)

Bij de *bestraffende aanpak* gaat het om een zich afzetten ‘tegen’ de dader. Degene die zich gewelddadig gedroeg wordt tot de orde geroepen. Hier komt de aanpak ‘van bovenaf’ en wordt de dader gedwongen om zich te onderwerpen. Voor hem is er geen keuze meer. Hij moet zich plooien. Alle verantwoordelijkheid voor wat fout liep, wordt bij hem gelegd. De *herstelgerichte aanpak* is duidelijk anders. Hier kiest men wel voor samenwerking met de dader en met de andere betrokkenen. Het bestraffen staat hier niet langer centraal. Men kiest voor dialoog, samenwerking en streeft er naar om de dader voor zijn verantwoordelijkheid te plaatsen. De dader wordt dus uit zijn passieve houding gehaald en wordt opgevorderd om de gemaakte fout in de mate van het mogelijke te herstellen. De dader wordt niet uitgesloten maar ingesloten. Hij moet zich verantwoorden ten aanzien van zijn slachtoffer, diens omgeving maar even goed zijn eigen omgeving. De *herstelgerichte aanpak* wil de negatieve gevolgen van een ‘misdrijf’ zo goed mogelijk helpen wegwerken. De *betuttelende of beschermende aanpak* minimaliseert de

persoonlijke verantwoordelijkheid van de dader en neemt hem in bescherming (handelingsonbekwaamheid). Via heropvoedende initiatieven wil men bereiken dat de jeugdige dader zijn probleemgedrag niet meer herhaalt. De *laissez-faire-houding*, ten slotte, komt neer op een moedeloze of onverschillige houding ten aanzien van dader, slachtoffer en omgeving. Hier nemen de opvoeders geen enkele verantwoordelijkheid. Ze laten betijen en rekenen er op dat alles wel goed komt. Of ze zijn moedeloos en hebben het opgegeven. De vierde en laatste houding kan geen enkele school zich veroorloven. Zelfs de meest 'open frame' onderwijsmodellen, zoals de 'Iederwijsscholen', vragen hun leerlingen om een aantal afspraken en regels te respecteren (Greenberg et al., 2003).

6. *Verbondenheid: een fundamenteel antwoord op schoolgeweld*

Verbindend werken

Onze zoektocht naar de meer succesvolle antwoorden op gewelddadig en respectloos gedrag heeft ons onder meer geleerd dat de minst succesvolle modellen diegenen zijn die voorbijgaan aan de kern van een pedagogische relatie. Antwoorden die stoelen op kille en onverbiddelijke repressie, op het vernederen en 'breken' van jonge mensen, op nultolerantie en extreme controle schieten altijd te kort. Modellen of methodieken die als betrekkelijk succesvol mogen worden geboekstaafd, hebben met elkaar gemeen dat ze zich wel afstemmen op de kwetsbare én de veerkrachtige kant van dader(s) en slachtoffer(s). Hier blijft men zich 'verbindend' opstellen. De doelgroepjongeren en hun omgeving (leeftijdsgenoten, ouders, vrienden, ...) ervaren het sanctioneren of berispen als rechtvaardig. Bovenal stellen ze vast dat de opvoeders positief betrokken blijven op daders en slachtoffers; hun engagement is niet gevijnsd. Ze blijven de mogelijkheden van dader en slachtoffer aanspreken en moedigen hen aan tot positieve veranderingen op vlak van vaardigheden, gedrag en houding. Ondanks de ernst van de voorbije feiten blijft men oog hebben voor positieve ontwikkelingen en kansen. Die worden in de verf gezet en benut. Tegelijk zorgt men voor grote veiligheid door absolute duidelijkheid na te streven op het vlak van verwachtingen, regels, afspraken en (eventuele) sancties. Van 'overcontrole' als blijk van wantrouwen is hier geen sprake.

'De-linq-uentie'

De kwaliteit van het verbindend werken drukt zich passend uit in de theorie van verbondenheid (Anouk Depuydt). Gewelddadig gedrag is niets meer of minder dan een variant van 'de-linquent gedrag'. Zoals bij elk respectloos handelen gaat het om gedrag waarbij iets of iemand wordt geschaad. Tussen degene die respectloos handelt ('de dader') en degene die hiervan het slachtoffer is, is er tijdens het incident zo goed als geen betrokkenheid (meer). Precies omdat er geen band (vandaar '*de-linq-uentie*') meer is, krijgt de destructieve agressie de teugels vrij. De geweldpleger wil of kan zich niet meer inleven in de ander/het andere en loopt over diens grenzen. De waarde van de andere/het andere wordt genegeerd of kan niet meer doordringen. Daarom noemen pestkoppen hun bizarre gedoe met slachtoffers zo dikwijls een spel. Hun onverschilligheid staat in schrill

contrast met de ervaring van hun slachtoffer of met de perceptie van wie zich wel laat raken door hun geweldplegingen. Mensen die zich racistisch, discriminerend of onverschillig gedragen, geven blijk van diezelfde ‘de-linq-uentie’.

Preventie en remediëring

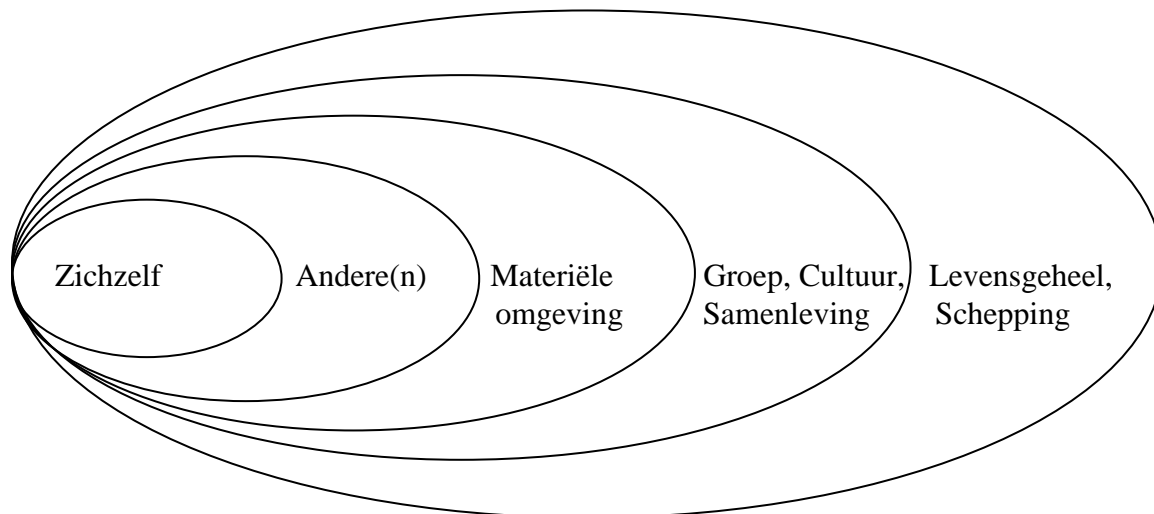
Scholen die kunnen ‘verbondenheid’ op twee manieren meenemen: preventief en probleemoplossend (curatief/remediërend).

Goed werkende remediërende methodieken zoals de ‘no blame’-aanpak, (peer)bemiddeling, herstelgericht groepsoverleg, herstelgerichte kringgesprekken of het werken met de klasthermometer zorgen er elk op hun manier voor dat leerlingen opnieuw met zichzelf en met hun omgeving in het reine geraken. Via een gespreksdialoog of andere creatieve communicatievormen krijgen leerlingen (en leraren) de kans om de geschade relaties te herstellen en te verstevigen.

Bij de preventieve aanpak komt het er op aan de innerlijke ervaringswereld van leerlingen (en leraren) te stofferen met ervaringen die toelaten de waarde van zichzelf, anderen en de omgeving te ontdekken of te leren kennen. Dit rijke leerproces voltrekt zich zowel binnen als buiten het klassieke lesgebeuren. Ook het informele leren (inspraak, uitwerken van eigen projecten, middagactiviteiten, klas-evenementen, ...) leent zich hier uitstekend toe. Het komt er vooral op aan de leerlingen actief onder te dompelen in situaties die hen toelaten banden of relaties te ontwikkelen. Dit kan in vijf opzichten: de band met zichzelf, de band met anderen, de band met de materiële omgeving, de band met de groep/cultuur/samenleving en de band met het levensgeheel/de Schepping.

Figuur 2: Vijf ervaringsdimensies van verbondenheid

Werken aan de band met ...

Leer- en levenskracht

Slagen we er in om kinderen en jongeren, al dan niet naar aanleiding van een conflict, doorheen ervaringsmomenten nauwer in voeling te brengen met zichzelf en/of hun omgeving, dan vergroten we de kans op herstel en groei. Het indringende karakter van die ervaringen zorgt er voor dat ze de waarde van de/het andere leren kennen. Zonder dit besef kunnen we hen enkel verplichten tot het naleven van enkele goed menende regels en afspraken. Met Anouk Depuydt veronderstellen we echter dat naarmate leerlingen beter verbonden raken, ze uit zichzelf de keuze zullen maken om dat/die andere niet (meer) te schaden. Dan komt het respect van binnenuit en ligt de weg open om de ander/het andere beter te leren kennen, te respecteren en in bepaalde gevallen zelfs te bewonderen of lief te hebben.

De kwaliteitsvolle banden die leerlingen aldus opbouwen, voeden in eenzelfde beweging ook hun persoonlijk welbevinden en hun gevoel van eigenwaarde. Zo komen ze (nog meer) thuis bij zichzelf, bij de anderen en in het grote levensverhaal dat ons met elkaar verbindt. Werken aan verbondenheid is dus niet alleen de meest fundamentele vorm van preventie van geweld. Het is bovenal een essentiële en bijzonder leerrijke weg om te groeien naar meer menselijkheid en hogere kwaliteit van (samen)leven. Werken aan verbondenheid is inzetten op levenskracht.

Interessante sites:

www.pesteningeweldopschool.be

www.vista-europe.org

www.kieskleurtegenpesten.be

www.cyberpesten.be

www.slatoe.be

www.cego.be